

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

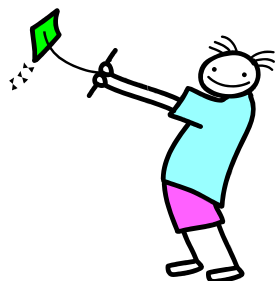
Metodicko-pedagogické centrum
Národný projekt

U NÁS V ŠKÔLKE

DÔSTOJNOSŤ ĽUDSKEJ OSOBY, SEBAÚCTA

KREATIVITA A INICIATÍVA

Vladimír FEDORKO

2014

© Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez predchádzajúceho písomného súhlasu majiteľov práv.

Názov: U nás v škôlke

Autor: © Mgr. Vladimír Fedorko, PhD.

Recenzenti: Mgr. Martin Dzurilla, PhD.
Mgr. Hedviga Kochová, PhD.

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave

Grafická úprava: Mgr. Vladimír Fedorko, PhD.

Jazyková úprava: Netto SK, s. r. o.

Obrázky: lokalita MS Office.com (ClipArt)

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2014

ISBN

978-80-8052-611-5

OBSAH

ÚVOD	4
HISTORICKÁ GENÉZA VZNIKU VÝCHOVY K PROSOCIÁLNOSTI	6
DŮSTOJNOSTĚ LUDSKEJ OSOBY, SEBAÚCTA	15
AKTIVITY A HRY	23
KREATIVITA A INICIATIVA	31
AKTIVITY A HRY	39
ZÁVER	54
POUŽITÁ LITERATÚRA	55

ÚVOD

U nás v škôlke je metodicko–didaktická publikácia zameraná na výchovu k prosociálnosti¹ v materských školách. Je určená pre učiteľov, rodičov, ale aj iných pedagogických zamestnancov materských škôl, ktorí už aplikujú alebo ešte nezačali využívať potenciál výchovy k prosociálnosti v materských školách. Táto publikácia pozostáva z teoretickej časti, ktorá vás vovedie do problematiky výchovy k prosociálnosti a praktických ukážok aktivít, hier zameraných na rôzne podoblasti výchovy k prosociálnosti, ktoré slúžia aj ako vzor, no najmä ako primárny námet v rámci ďalšej úpravy daných aktivít a hier. Nie sú to dogmaticky dané a nemenné štandardy, ktorými sa nedá hýbať a ktoré sa nedajú transformovať do ďalších modelov hier a aktivít, ba priam naopak, sú určené na transformáciu, analogické a logické použitie aj v iných podobách.

Kto pozná vašu škôlku, vaše deti v nej viac ako vy?

Odpoveďou ste vy. Recept na liek pre deti vo vašej škôlke nedokáže nik iný lepšie naordinovať a tieto medikamenty efektívnejšie namiešať ako vy!

¹ Slovo **prosociálnosť** je odvodené z latinského slova **socius** = spoločník, priateľ. Prosociálny človek sa k iným ľuďom správa ako k potenciálnym priateľom. Prosociálne správanie je zamerané na pomoc iným alebo na prospech iných osôb, skupín, spoločenských cieľov, ale bez nároku na odmenu (napríklad finančnú, resp. pochvalu, uznanie).

Len to dokážete dať iným, čo máte v sebe sami. Preto ste pre deti vzorom a dávate im veľa. Nezabúdajte na to, že pevné základy musíte začať stavať od seba , aby ste mohli ďalších naučiť stavať a odovzdávať to ďalej.

HISTORICKÁ GENÉZA VZNIKU VÝCHOVY K PROSOCIÁLNOSTI

Od osvietenstva žilo ľudstvo v presvedčení, že ak bude človek vzdelaný, zbavený rôznych povier, predsudkov a oslobodený od autorít a doktrín, bude človekom dobrým a šťastným. V súčasnosti však zisťujeme, že sme sa stali obeťami ilúzie. Dochádzame k poznaniu, že samotné vzdelanie a množstvo informácií nestačí, to musí byť doplnené najmä výchovou a sebaučovou. Odpovede na otázku, čo všetko, príp. ktoré faktory ovplyvňujú rozvoj charakteru jedinca, hľadali od polovice 20. storočia vývinoví a sociálni psychológovia v desiatkach výskumných prác. Z nich upriamime pozornosť na dva sledované aspekty genézy osobnosti:

- Identitu, obraz o sebe (self-concept) a sebaúctu (self-esteem). Touto problematikou sa zaoberali v osemdesiatych rokoch minulého storočia hlavne autori A. W. Pope a S. M. McHale (Pope, McHale, 1988).
- Prosociálne správanie a postoje. Ich výstižné spracovanie možno nájsť v dielach autorov E. Stauba – *Positive social behaviour and morality* a P. Mussena, N. Eisenbergovej – *Roots of Caring, Sharing and Helping* (porovnaj Podmanický, 2008, s. 3).

Zistené poznatky sa aplikovali v praxi vo forme rôznych výchovných projektov. Ako praktická aplikácia týchto výskumov začali vznikať odborne koncipované výchovné projekty: projekt CD (Character Development), ktorý koncipovali psychológovia E. A. Wynne, K. Ryan a T. Lickona, a projekt CDP (Child

Development Program), na ktorom sa rozhodujúcim spôsobom podieľali D. Solomon, D. Watson, V. Battistich a T. Lickona. Výchovný program Child Development Project – CDP bol zameraný na rozvoj pozitívnych hodnôt a výchovy charakteru uvádzaného Lickonom (1992). Realizovaný bol v San Romane v Kalifornii a jeho základom bolo päť zložiek:

1. *kooperatívne učenie,*
2. *využitie detskej literatúry na rozvoj empatie a porozumenia druhých,*
3. *sprístupnenie príkladov prosociálneho správania,*
4. *zapojenie detí do aktivít zameraných na pomoc mladším spolužiakom a vrstovníkom,*
5. *posilnenie morálneho úsudku a sebakontroly detí.*

Po realizácii tohto projektu sa prejavili významné pozitívne zmeny v týchto oblastiach:

- *Deti prejavovali spontánnejšiu vzájomnú pomoc, podporu a spoluprácu.*
- *Deti vykazovali pri hre väčší záujem o ostatných bez toho, aby sa tak dialo na úkor zápalu pre hru.*
- *Deti preukazovali lepšie schopnosti riešiť sociálne problémy. Pri hľadaní východísk po prezentácii hypotetických konfliktov boli pozornejšie k potrebám všetkých zúčastnených strán, menej navrhovali agresívne riešenia a prichádzali s alternatívnymi námetmi na riešenie problémov.*

- *Deti prejavovali výraznejšie pochopenie demokratických hodnôt. Presvedčenie, že všetci členovia skupiny majú právo zúčastniť sa na skupinových aktivitách a rozhodovaniach (Lickona, 1992, s. 25 – 26, 29).*

Na projekt CDP nadväzuje svojou prácou profesor R. R. Olivar z nezávislej univerzity v Barcelone. R. R. Olivar začiatkom osemdesiatych rokov minulého storočia vypracoval projekt výchovy k prosociálnosti. Vychádzal zo zistení a z výskumov, že rozhodujúcim faktorom pozitívneho vývoja charakteru je prosociálnosť. Podľa záveru týchto výskumov, ak si dieťa osvojí prosociálne postoje a správanie, s veľkou pravdepodobnosťou sa bude formovať ako charakterný človek, ak si ich však neosvojí, výsledok výchovy bude problematický (Olivar, 1992, s. 3).

Pre výskum z toho vyplynula potreba položiť dve základné otázky:

- 1. Ktoré činitele v správaní dospelých (rodičov, učiteľov) podmieňujú a podporujú tento spontánny rozvoj prosociálneho správania u detí? (Ak sa totiž podarí tieto činitele identifikovať, bude v zásade možné vhodnou úpravou správania a postojov rodičov, učiteľov podporiť rozvoj prosociálnosti detí.)*
- 2. Aké faktory týkajúce sa ostatných postojov a správania detí podmieňujú ich prosociálne správanie?*

Výskumníci si totiž uvedomili, že ak sa podarí na tieto otázky nájsť odpoveď, budú môcť vytvoriť teoretický model prosociálnosti, ktorý poslúži ako spolahlivý

základ pre program výchovy k prosociálnosti. Pri hľadani teoretického modelu programu výchovy k prosociálnosti si R. R. Olivar stanovil na základe už jestvujúcich empirických štúdií asi 30 faktorov, ktoré súvisia s prosociálnym správaním, a údaje si overil vlastným výskumom, ktorý zahrňoval asi 300 žiakov z 24 tried vo veku od 13 do 16 rokov. Z uvedeného počtu bolo 137 žiakov viac prosociálnych a 145 menej prosociálnych. Skúmal súvislosť medzi prosociálnosťou a ostatnými faktormi. Pri výskume použil tieto testy:

- Rocheho dotazník školského prosociálneho správania,
- dotazník empatie (Mehrabian – Epstein),
- Rocheho dotazník pre rodičov (obsahoval 7 položiek týkajúcich sa správania rodičov a detí v experimente a 8 položiek týkajúcich sa ich vzťahu k rodičom).

Štatistické vyhodnotenie získaných údajov umožnilo vytvoriť teoretický model, ktorý zahŕňa 15 bodov. Desať bodov sa týka žiakov (sú to premenné, ktoré podmieňujú prosociálne správanie) a päť bodov správania rodičov, učiteľov. Tieto body dávajú odpoveď na otázku, aké spôsobilosti a vlastnosti treba u žiakov rozvíjať v záujme rozvoja prosociálnosti. Olivar (1992) uvádza desať faktorov teoretického modelu prosociálneho správania:

1. *Dôstojnosť ľudskej osoby, sebaúcta.*
2. *Postoje a spôsobilosti v medziľudských vzťahoch.*
3. *Pozitívne hodnotenie správania druhých.*
4. *Kreativita a iniciatíva.*
5. *Komunikácia. Vyjadrovanie vlastných citov.*

6. *Interpersonálna a sociálna empatia.*
7. *Asertivita. Riešenie agresivity a kompetivity. Sebaovládanie. Konflikty s druhými.*
8. *Skutočné a zobrazené prosociálne modely.*
9. *Prosociálne správanie (pomoc, darovanie, delenie sa, spolupráca, priateľstvo, zodpovednosť a starostlivosť o iných).*
10. *Spoločenská a komplexná prosociálnosť (solidarita, sociálne problémy, sociálna kritika, občianska neposlušnosť, nenásilie).*

Ďalšie body sa týkajú rodičov a učiteľov. Dávajú odpoveď na otázku, ako sa rodičia, učitelia majú správať, ak chcú mať pozitívny vplyv na rozvoj prosociálneho správania u detí alebo všeobecne u druhých:

11. *Prijatie dieťaťa takého, aké je, vytváranie sympatií.*
12. *Atribúcia (pripisovanie) prosociálnosti.*
13. *Induktívna disciplína.*
14. *Nabádanie k prosociálnosti.*
15. *Podporovanie prosociálnosti (Olivar, 1992, s. 4).*

Prvých desať bodov R. R. Olivar rozpracoval do konkrétnych aktivít a tvoria vlastný výchovný program. (Na katalánskych školách venujú tomuto programu dve hodiny týždenne, minimum je jedna hodina.) Zrelé prosociálne postoje sú zároveň aj žiaducou kompetenciou pre súčasnú spoločnosť v pozícii tvrdej konkurencie, konfrontácie a individualisticko-egoistickej tendencie v mnohoúrovňovej vzťahovosti. Aj keď praktický život motivuje k účelnosti,

pragmatickosti a zisťnosti a dominantnou sa stáva rovina práva ako limitujúci faktor konania pod hrozbou sankcie, preda len formovanie svedomia pre alternatívu dobra a dodržiavanie mravnej normy človeka nielen oslobodzuje, ale aj vedie k zodpovednosti, statočnosti, čestnosti a robí ho šťastnejším a dobrotivejším. Výchova k prosociálnosti nevznikla ako produkt dlhodobej činnosti širokých tímov výskumníkov a vedeckých ústavov, nie je to predmet umelo vytvorený. Vznikla z existenčnej potreby ako reakcia na vzostup kriminality detí a mládeže v posledných tridsiatich rokoch 20. storočia. Jej úlohou sa stalo poskytnúť výchovný systém mravného konania mladej generácie i celej spoločnosti (Orendáč, 2007, s. 11). Je nevyhnutné poznamenať, že celý projekt je veľmi komplexná a multidisciplinárna záležitosť.

Výchova k prosociálnosti:

- zameriava sa na prevenciu mravnej devastácie detí a mládeže,
- v tomto predmete dominuje psychológia,
- ponúka pomoc pri riešení závažných problémov dnešnej doby, ktoré ohrozujú dieťa, mládež, človeka nielen v rovine jeho fyzickej existencie, ale najmä v rovine duchovnej a morálnej.

Výchova k prosociálnosti vychádza z niekoľkých psychologických a pedagogických koncepcií. Sú to najmä princípy kognitívno-behaviorálnej psychológie, teória emočnej inteligencie, logoterapie, humanistickej psychológie a pedagogiky, teórie mravného usudzovania J. Piageta a L. Kohlberga a ďalších. Možno viac ako iné výchovné projekty čerpá výchova k prosociálnosti zo psychológie. To neznamená,

že psychológia si nárokuje na určenie jediného správneho návodu na výchovu. Je len jedným z dôležitých zdrojov, ktorý hľadá odpovede na konkrétne problémy pedagogiky. Predškolská výchova je postavená na interdisciplinárnej báze, a preto aj výchova k prosociálnosti je výslednicou relevantných filozofických, psychologických a výchovno-pedagogických disciplín. Etika pomáha pri určovaní cieľov. Psychológia umožňuje pochopiť genézu mravného vývinu osobnosti dieťaťa, poskytuje teoretický, metodologický základ pre výber výchovno-vzdelávacích metód a overuje ich účinnosť. Pedagogika syntetizuje a svojimi nástrojmi prenáša, realizuje zistené poznanie do praxe a poskytuje psychológii spätnú väzbu (Podmanický, 2008).

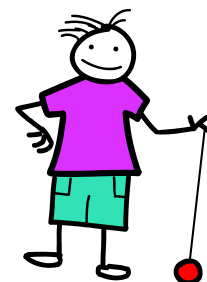
Motívom a predpokladom prosociálneho správania je vnútorná potreba robiť to, čo prospeje inému. Cieľom teda nie je len osvojenie určitého správania, ale snaha priviesť deti k vnútornej potrebe takéhoto správania. Prosociálnosť a láska k blížnemu sú príbuzné pojmy. Láska zdôrazňuje vzťah k blížnemu, prosociálnosť ochotu pomáhať. Výchova k prosociálnosti je systém výchovných metodických postupov a krokov usporiadaných do programu, ktorý rozvíja morálne postoje a praktické morálne činy a správanie. Podstatnou časťou programu je rozvoj sociálnych zručností. Tie, zamerané na etické ciele, sa stávajú etickými spôsobilosťami, cnosťami, čo je trvalá dispozícia správať sa eticky, pozitívne. Výchovu k prosociálnosti tvorí ucelený program, ktorý zahŕňa rôzne vekové kategórie – od materských škôl až po stredné školy. Dá sa však aplikovať aj na výchovu dospelých. V rámci procesu výchovy k prosociálnosti dochádza k zmene v medziľudských vzťahoch všetkých zúčastnených činiteľov, a to:

učiteľ – dieťa,

dieťa – dieťa,

dieťa – rodič,

učiteľ – rodič (Ivanová, Kopinová, 2004, s. 6 – 7).

Prosociálnu osobnosť R. R. Olivara charakterizuje takto:

- *Prejavuje súcit s ľuďmi, ktorí majú ťažkosti.*
- *Teší ho niekoho obdarovať alebo sa s niekým rozdeliť. Pracuje v prospech iných ľudí.*
- *Úspechy druhých prijíma bez závidi.*
- *Má pochopenie pre starosti a nevýhody svojich známych. Prežíva s inými ľuďmi ich starosti aj radosti (Olivar, 1992, s. 3).*

Staub (1978) zasa definuje prosociálne správanie ako správanie, ktoré osoží iným ľuďom. Na to, aby sa jednotlivec správal sociálne pozitívne, je dôležité, aby chápal potreby, túžby alebo ciele iného a konal tak, aby ich splnil (Páleník, Solárová, Štefanovič, 1995, s. 34 – 35). P. Mussen a N. Eisenberg (1979) definujú prosociálne správanie ako také, ktoré sa vzťahuje na činnosti, konané s úmyslom pomôcť alebo prispieť inej osobe alebo skupine osôb bez toho, že by ich aktér anticipoval za to vonkajšie odmeny. Konceptia prosociálnej výchovy a konceptia predmetu etická výchova, ktorá vychádza z prác R. R. Olivara, zahŕňa deti od predškolského až po starší školský vek. Tieto koncepcie nie sú vzájomne protichodné, ale každá z nich osobitým spôsobom na základe vybranej teórie prezentuje stratégie a obsah rozvoja dieťaťa v sociálnej a morálnej oblasti. Ich

spoločným prvkom je ponímanie dieťaťa ako partnera a orientácia na podporovanie individuality a subjektivity dieťaťa (Kolláriková, Pupala, 2001, s. 99 – 100).

DÔSTOJNOSŤ ĽUDSKEJ OSOBY, SEBAÚCTA

„Je ťažké vážiť si seba či druhých ľudí, keď sme takí zaneprázdnení ich posudzovaním.“

V. Satirová

Hovoriť o ľudských právach znamená hovoriť o dôstojnosti človeka. Presadzovanie a ochrana ľudských práv utvárajú a upevňujú dôstojnosť človeka, ich porušovanie ju deštruuje. V koncepcii prirodzených práv je „mlčky“ obsiahnutý aj predpoklad prirodzenej či vrodenej ľudskej dôstojnosti. Podľa J. Finnisa toto „pevné jadro ľudskej dôstojnosti“ predstavuje „doslova nezmerateľnú hodnotu ľudskej osobnosti vo všetkých jej základných aspektoch“ (Natural Law and Natural Rights, Oxford 1986, s. 225).

Niektorí ľudia sú vedení viac k láske k druhým ako k sebe. To má za následok ponížovanie seba. Analogicky sa naskytá otázka: Ako môže niekto milovať iných, keď nemiluje seba? Máme veľa dôkazov, že láska k sebe umožňuje milovať druhých. Sebaúcta a sebeckosť neznamenia to isté, sú diametrálne odlišné a na rôznych koncoch. Sebeckosť je určitou formou nadradenosti, keď dávame najavo, že „ja som lepší ako ty“. Láska k sebe je však hodnotiaci údaj. Keď si cením seba, môžem ostatných milovať ako rovnako cenných. Ak nemám totiž rád seba, môžem ostatných milovať ako rovnako cenných. Ak nemám totiž rád seba, môžem pociťovať voči iným závišť alebo strach. Dobré ľudské vzťahy a láskavé

správanie pramenia z ľudí majúcich vysoký stupeň sebahodnotenia. Jednoducho povedané, ľudia milujúci a ceniaci si sami seba poznajú svoju hodnotu, sú schopní milovať a vážiť si iných a správať sa primerane k okolnostiam. Vedomie vlastnej hodnoty je cestou k plnšiemu zdraviu a šťastiu, k nadviazaniu a udržaniu vzťahu a k vhodnému, účinnému a zodpovednému správaniu. Sme takí aj my? Ak to človek nemá v sebe usporiadané, veľmi ťažko môže sebaúctu dať iným. Ak sa má človek rád, nebude robiť nič, čo by urážalo, ponižovalo, pokorovalo alebo inak ničilo jeho samého či iné osoby, ani na ne nebude zvalovať zodpovednosť za svoje činy. Napríklad ľudia, ktorí o seba dbajú, si nebudú škodiť alkoholom, drogami alebo tabakom, ani sa nenechajú fyzicky či citovo zneužívať. Ľudia, ktorým na sebe záleží, nebudú svoje vzťahy k iným znesväcovať násilím. Ľudia nemusia čakať na objavenie svojej vnútornej hodnoty až do neskorého veku. Aj bez vonkajších známk úspechu je zmysel a hodnoty života v samotnom strede ľudskej existencie. Keď si vieme vážiť život, môžeme zakúsiť svoje vlastné duchovné povzbudenie. Prvým krokom je vysoká sebaúcta. Je to postoj, ktorý môžeme získať v každom veku a potrebujeme ho najmä vo svojich neskorších rokoch. Vysoká sebaúcta nám napríklad umožňuje odkrývať naše nenačaté zdroje. Lákajú nás ešte staré sny, môžeme ich teraz uskutočniť alebo si vysniť ďalšie. Obmedzuje nás len naša schopnosť snívať a energia k ich naplneniu. Kvalita ľudskej energie spočíva v hodnote, ktorú spoločnosť pripisuje jednotlivcovi, a v hodnote, ktorú jednotlivci pripočítavajú sami sebe. Silní, kongruentní, životaschopní ľudia si dokážu poradiť tvorivým, realistickým a čestným spôsobom so všetkým, čo im život prináša... Tieto vlastnosti môže získať každý. Niekomu sa môže zdať, že názor, že každý na svete môže mať vysoké

sebahodnotenie, je prehnaný. Iný môže zakladať svoje námietky na tom, že súčasné ľudské správanie reprezentuje ľudskú prirodzenosť. S tým sa nedá súhlasiť. Ľudské správanie reprezentuje do značnej miery to, k čomu boli ľudia vedení, čo sa naučili a aké mali vzory, nie ľudský potenciál. Musíme zmeniť svoju vnímavosť a tiež dôveru v ľudské možnosti... (Satir, 1994).

Čo môžeme urobiť pre vytváranie pozitívneho sebaoceňovania detí?

R. R. Olivar odporúča:

- bezpodmienečne prijať dieťa také, aké je a vyjadrovať pozitívny vzťah k nemu,
- pripisovať mu pozitívne vlastnosti, nájsť niečo pozitívne aj v dieťati s poruchami správania a s nízkym sebaoceňovaním a vhodným spôsobom ho podporiť,
- nevyslovovať globálne negatívne súdy o dieťati; pri nežiaducom správaní treba poukázať na negatívne dôsledky takeého správania (Olivar, 1990).

Základnými predpokladmi ako naučiť deti sebaúcte sú:

- naučiť sa spoznávať svoje silné aj slabé stránky,
- vážiť si samého seba, svoju individualitu a rozvíjať schopnosť „byť sám sebou“, posilňovať sebaoceňovanie,
- vytvoriť základy sebaúcty a ľudskej dôstojnosti (Lenz, Krížová, 1993).

Človek so zdravou sebadôverou vidí seba ako schopného, ako človeka, ktorý vie prijímať a dávať lásku, ako takeého, ktorý má iba jemu vlastné dary, talenty,

záujmy, a vie, že ho iní uznávajú. Zdravá sebadôvera znamená aj poznať svoje nedostatky, nielen klady. Tie prvé napráva, tie druhé rozvíja. Sebadôvera pôsobí aj ako prameň sily, energie, chuti do činnosti, riešenia úloh, problémov či do nadväzovania vzťahov. Budovanie zdravej sebadôvery detí spočíva najmä na nás rodičoch, učiteľoch, keďže dieťa s nami trávi najviac svojho času a v tomto veku sme mu veľkým reálnym vzorom, ktorý v súčasnosti napodobňujú a v budúcnosti je veľká pravdepodobnosť, že sa tak budú správať. S týmto cieľom musíme bdieť nad vytváraním dobrých vzájomných vzťahov, chrániť deti pred zážitkami strachu a hrôzy, vytvárať príležitosti na ich úspech, pomáhať im začleniť sa do prostredia, učiť ich rozhodovať sa správne.

Ak chceme, aby dieťa malo zdravú sebadôveru, nevyhnutne by sme s ním mali mať dobrý vzťah. Preto by sme mali dodržiavať tieto pravidlá:

- bud'me pri dieťati a pre dieťa vždy, keď to potrebuje,
- chodievajme s deťmi na zaujímavé miesta, akcie, aby sme mali s nimi spoločné zážitky a spomienky (Dieťa hodnotí seba ako dôležité aj na základe toho, že sa mu rodič takto venuje.),
- poznajme kamarátov a spolužiakov svojich detí, ich mená, mená ich súrodencov, rodinné okolnosti,
- dobre počúvajte, čo deti hovoria a sledujte aj ich mimovoľné prejavy, pritom nerobme predčasné závery,
- vzájomne sa dopĺňajte, obohacujte – sebadôveru dieťaťa posilní, ak učiteľ, rodič rozpráva svoje zážitky z detstva, zo školy, z rodiny,

- budme pravdiví a nepretvarujme sa, lebo deti to rýchlo spoznajú a narušíme tým naše vzťahy.

Deti s nízkou sebadôverou majú pocity neistoty, strachu, neúspechu, poníženia. Myslia si, že ich nikto nemá rád, lebo sú neschopné. Môžeme im pomôcť, ak:

- im dodáme odvahu vo chvíľach obáv z vystúpenia, odpovede, a to nielen slovami, ale aj konkrétnou pomocou,
- neprenášame na nich vlastný hnev, zlú náladu, nepokoj, lebo sa potom cítia vinné, a pritom opak je pravda, my sme vinní, lebo sme ešte nezvládli vlastné napäté situácie,
- ich pripravíme na nové situácie, čím zmenšíme alebo odstránime strach, ktorý ničí ich sebadôveru.

Umožnime dieťaťu zažiť úspech:

- pri nadväzovaní vzťahov – vie prejaviť lásku, priblížiť sa k druhým a zažíva aj kladnú spätnú reakciu,
- pri hrách, aktivitách, práci – je šikovné, aktívne, výkonné.

Čo by sme ešte pre dieťa mohli a mali urobiť, aby sme mu dali pocítiť, že nám na ňom záleží (aj na jeho sebaúcte):

- Pomáhajme mu len vtedy, ak o to požiadá, a len toľko, koľko chce. Nevyžiadaná pomoc ho niekedy vedie k záveru, že je neschopné, pretože mu dávame tichý odkaz, že ono to nedokáže.

- Ponechajme mu v niektorých situáciách slobodu, aby si vyskúšalo veci po svojom, aj keď niekedy vieme, že sa mu to nepodarí (len ak by to bolo nebezpečné, navrhnite inú alternatívu). Chráňme právo dieťaťa na neúspechy a chyby. Z vlastných skúseností sa dieťa najlepšie učí, že je silné a schopné prekonávať prekážky a že sa môže na seba spoľahnúť, lebo to dokáže. Úspešní ľudia predsa nie sú tí, ktorí nikdy nepadnú, ale tí, ktorí sa znova postaví a nezľaknú sa ísť v živote ďalej.
- Podporujme detské nápady a nečakajme vždy výsledky. Prijímajme ich následky pokojne a detské emocionálne prejavy ohľaduplne a starostlivo. Uznajme radosť, frustráciu aj sklamanie dieťaťa, niekedy si však svoje názory na jeho výkon nechajme len pre seba alebo sa uistíme, že naše pripomienky dieťa neodradzujú od vlastného počínania.
- Vyjadrujme sa láskavo, neopravujme dieťa a nekritizujme to, čo robí. Ak sa dieťa rozhodne samo s niečím pomôcť, nechajme ho to spraviť, ale veci po ňom hneď neopravujme, lebo dieťa si to všíma a už viac nám pomoc neponúkne, pretože sa cíti neschopné. Dieťa, ktoré sa snaží spraviť niečo užitočné, má od nás počuť len slová vd'ačnosti, nie hodnotenie. Kto sa učí novým veciam, potrebuje dôveru a uznanie, nie hneď kritiku.
- Vyvarujme sa pochvalám a namiesto toho reagujme na pocity, ktoré dieťa prejavuje, a prežívajme s ním jeho radosť. Pochvala za správanie a úspechy nabáda dieťa k tomu, že sa o niečo snaží len kvôli sebe.
- Vzdajme sa občas svojich plánov s dieťaťom a vážme si ho presne také, aké je. Naše očakávania vedú k pocitom nedostatočnosti, najmä keď sa dieťa do plnenia našich priání musí nútiť. Samotná radosť z toho, aké

dieťa je a aké má nápady, je najlepším prejavom dôvery, ktorá omnoho viac udrží jeho prirodzenú snahu vynikať.

- Vyhnime sa akémukoľvek porovnávaniu dieťaťa s kýmkoľvek. Porovnávanie s druhými vytvára u dieťaťa pocit súťaže, a tá následne navodzuje obavu z prehry. Potom je úplne jedno, ako porovnávanie pre dieťa dopadne, má to negatívny vplyv na jeho osobnosť.
- Nechajme dieťaťu dostatočnú mieru zodpovednosti, ktorá vychádza z jeho zrelosti a záujmov. Dieťa si rozvíja sebadôveru aj tým, že je zodpovedné za svoje vlastné rozhodnutia a nie naše.
- Správajme sa k dieťaťu ako k seberovnému, pretože to tak aj je. Rovný neznamena úplne rovnaký. Chýba mu skúsenosť a má nárok na to, aby sme jeho obmedzenia prijímali ohľaduplne a zároveň radostne. Dieťa robí vždy to, čo dokáže najlepšie, tak ako my.
- Venujme dieťaťu čas. Ono nám dáva svoj a my mu tiež musíme svoj dať.
- Ak nás dieťa žiada o pomoc, reagujme tak rýchlo, ako len môžeme a s dobrou náladou, sme mu totiž reálnym a osobným vzorom (Aldortová, 2010).

K tomu všetkému treba odhaliť jeho záujmy, talenty, schopnosti a rozvíjať ich v materskej škole, doma či pomocou rôznych krúžkov. Deti majú potom možnosť zažiť úspech pri verejnom vystavení ich prác, vystúpení na koncerte, v športovom zápase a pod. Ak budeme odkladať rôzne praktické výtvary detí, ale aj spomienky z vystúpení, môžeme ich v pravú chvíľu vytriahnuť, poprezerat',

znova sa z nich potešiť, oceniť a zaspomínať na pekné chvíle. Zároveň tým posilníme ich nalomenú sebadôveru (Prvá, 2013).

AKTIVITY A HRY

ČO SA MI PODARILO

Ciel': Vnímať, uvedomiť si, čo dokážem, všímať si vlastné danosti, aký som šikovný, jedinečný a dôležitý v živote.

Pomôcky: žiadne

Postup: S deťmi si sadneme do kruhu a povieme im, čo sa nám včera podarilo. V prvom rade musíme začať od seba, aby si deti všimli, ako to majú robiť a aby si uvedomili aj na základe nášho príkladu, čo všetko sa im podarilo. Potom pokračujú deti. Ak si dieťa nevie na niečo spomenúť, povieme mu, čo sme si všimli a v čom je dobré v škôlke. Nezabudnime im po každom príklade poďakovať a pochváliť ich danosti. Aktivitu môžeme obohatiť aj kreslením ohľadne ich úspešného zážitku alebo ho môžu pantomimicky zahrať a ostatní môžu hádať, o čo ide, samozrejme, musíme im byť ako učitelia nápomocní.

ČAROVNÁ TRUHLICA

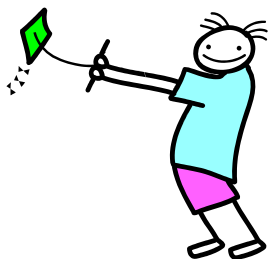

Ciel: Vnímať a uvedomiť si svoju dôležitosť, individualitu, jedinečnosť a podporiť vlastnú sebadôveru.

Pomôcky: stará truhlica, zrkadlo, sviečky, pieseň č. 2: Čarovná truhlica, CD – U nás v škôlke (veľmi potrebné ako pri všetkých aktivitách, hrách, navodenie podnecujúcej atmosféry), audioprehrávač

Postup: Pripravíme si miestnosť, aby sa v nej deti cítili ako v rozprávke, v miestnosti nech je príjemné prítmie, sviečky budú svietiť, pustíme si 2. skladbu z CD U nás v škôlke a sadneme si s deťmi do kruhu. Začneme rozprávať príbeh o tom, ako sme včera večer našli na starej povale čarovnú truhlicu, pri ktorej bol starý papier, najlepšie nejaký ohorený a na ňom bolo napísané: ...kto otvorí túto čarovnú truhlicu, uvidí najdôležitejšiu osobu na svete. Toto veľké tajomstvo ukrýva truhlica, ktorá ešte nikdy nebola otvorená. Truhlica musí byť veľmi realistická a zapadnutá prachom, aby nám deti uverili. A keďže sme všetci dobrí kamaráti, skúsime truhlicu spoločne otvoriť a každý z nás sa do nej pozrie, ale neprezradí, čo tam videl. Spoločne vydržíme do konca a potom si to prezradíme. Učiteľ začína prvý. Keď truhlicu otvorí, tvári sa veľmi prekvapene a tajomne. V truhlici je zrkadlo a v zrkadle sa uvidí každé dieťa. Ak truhlica príde naspäť k učiteľovi, ten sa opýta, koho tam deti videli? Videli seba, lebo ONY sú najdôležitejšou osobou na svete. A prečo? Na každé dieťa musí mať učiteľ pripravenú aspoň jednu pozitívnu vlastnosť, ktorú si na ňom všimol, preto sú a navždy budú najdôležitejšími osobami na svete, pre učiteľa, pre rodičov, pre

súrodencov, pre iných, ktorých ešte v živote stretnú a budú si navzájom pomáhať.

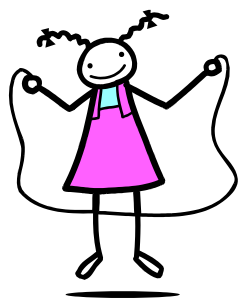

SRDCE

Ciel': Vnímať a vážiť si seba samého, iných, uvedomiť si svoju sebaúctu, byť spokojný so sebou samým, vnímať seba a svoju individualitu, jedinečnosť a iných.

Pomôcky: farbičky, fixky, výkres, nožnice, pieseň č. 3: Srdiečko, CD – U nás v škôlke, audioprehrávač

Postup: Deti si samy alebo s vašou pomocou nakreslia svoje srdce. Malo by byť veľké na celý výkres, keďže je to ich srdce a v ňom majú určite veľa ľudí, ktorých majú rady a ktorých ľúbia. Do svojho srdca potom nakreslia všetkých, ktorých majú rady a ktorých si vážia, pretože im pomohli, vedia im povedať milé slovo, ľúbia ich. Je veľmi dôležité deťom hneď na začiatku povedať, že keďže ide o ich srdce, tak ony tam musia byť prvé a až potom dokresľujú ďalších, pretože bez nich by to srdce nebolo a to ich srdce by nemalo rado a neľúbilo by toľkých ľudí. Ony sú v živote dôležité, lebo bez nich by sa rodičia neusmievali. :-) Na dotvorenie pozitívnej atmosféry môžeme deťom pustiť na vypočutie počas kreslenia pieseň č. 3: Srdiečko z CD – U nás v škôlke.

SRDIEČKO

(V. Fedorko – V. Fedorko)

The musical score is written in treble clef with a 3/4 time signature. It consists of six staves of music. The first staff starts with a treble clef and a 3/4 time signature. The music is composed of chords and single notes. The first staff has a measure number '1' above the first measure. The second staff has a measure number '5' above the first measure. The third staff has a measure number '9' above the first measure. The fourth staff has a measure number '13' above the first measure. The fifth staff has a measure number '17' above the first measure. The sixth staff has a measure number '21' above the first measure. The music ends with a double bar line at the end of the sixth staff.

1. Srdiečko mám

a tebe ho dám.

Mám vás rád všetkých,

a preto ste tam.

Ref.: Vám, vám,

srdiečko darujem,

vám, vám,

z lásky ho dám.

AKÝ SOM DNES BOL _____

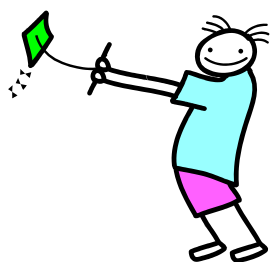

Ciel': Uvedomiť si, čo dokážem, čo som spravil počas dňa dobré, vnímať podporovanie sebaoceňovanie.

Pomôcky: obrázky so zvieratkami, veľký výkres s podtlačou vašej triedy, pieseň č.

1: V našej škôlke, CD – U nás v škôlke, audioprehrávač

Postup: Na konci dňa si s deťmi sadneme do kruhu a povieme im rozprávku o šikovných zvieratkách. Každé zvieratko malo nejakú výnimočnú schopnosť, ktorú majú aj deti. Na obrázku im ukážeme rôzne zvieratká a máme prichystané viaceré možnosti, podľa toho, aké sú deti v triede. Po rozprávke sa začneme rozprávať o tom, čo sa im cez deň podarilo a aké zvieratko má také schopnosti ako ony v tej-ktorej činnosti, ktorú počas dňa robili a podarila sa im. Nezabudnime po každom príklade deťom poďakovať a pochváliť ich schopnosti a že sme si ich všimli tiež. Obrázok so zvieratkom si dieťa zoberie a samo nalepí na veľký výkres s podtlačou svojej triedy a každý bude vedieť, kto bol dnes ako šikovný a aké zvieratko znázorňuje. Aktivitu môžeme obohatiť aj neskorším kreslením ich úspešného zážitku alebo môžu pantomimicky zahrať, napodobniť dané zvieratko.

V NAŠEJ ŠKÔLKE

(V. Fedorko – V. Fedorko)

The musical score is written in 4/4 time and consists of three staves. The first staff (measures 1-4) contains a single melodic line starting with a treble clef and a key signature of one flat. The second staff (measures 5-8) and the third staff (measures 9-12) contain a harmonic accompaniment consisting of chords. The piece concludes with a double bar line at the end of the third staff.

1. V našej škôlke je to tak,
s každým si tu kamarát.

V našej škôlke je to tak,
si kamarát.

Ref.: Pod' sa hrať, tancovať,
ved' si náš kamarát.

ALBUM TUČNIAKOV

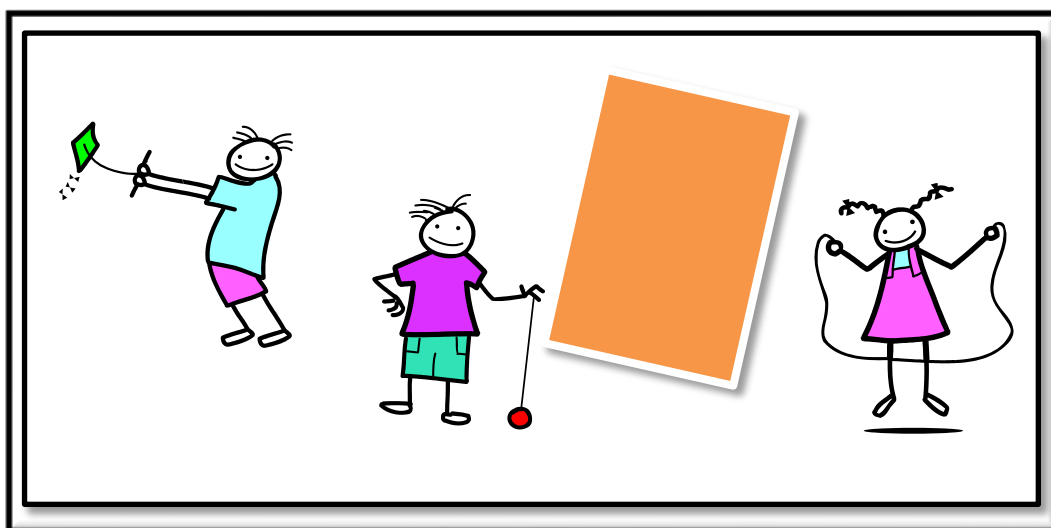

Ciel: Uvedomiť si vlastné JA, vnímať sebaocenenie a vlastnú identitu.

Pomôcky: rôzne obrázky tučniakov alebo iných zvieratiek

Postup: S deťmi sedíme v kruhu a opýtame sa ich, či všetky tučniaky na obrázkoch sú rovnaké. Keďže vyberieme obrázky, na ktorých sa tučniaky niečím odlišujú, ukážeme deťom odlišnosti, a tak upozorníme na ich jedinečnosť.

Povieme deťom, že hoci sme všetci ľudia, aj my sme odlišní a najmä jedineční, máme niečo iné ako ostatní. Každý z nás vie niečo veľmi dobre, deti poprosíme, aby povedali, čo im ide najlepšie, a ak to nevedia, je samozrejmosťou, že im to pripomenieme. Nikto z nás nie je rovnaký, každý je originál a iný ako jeho kamarát. Deň pred touto aktivitou poprosíme deti v škôlke, aby doniesli fotografiu svojej rodiny. Pri práci s fotografiami zakryjeme dieťa na fotke a povieme mu, že bez neho by bola rodina chudobná, slabá, smutná, ktosi by im tam chýbal. Vysvetlíme deťom ich osobitosti a poukážeme na rozdielnosť medzi nimi.

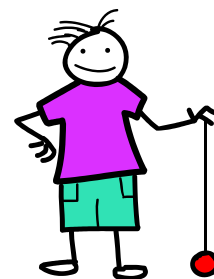

KREATIVITA A INICIATÍVA

Kreatívne hry a umelecká činnosť sú dôležité pre celkový rozvoj detského vývinu. Deťom v predškolskom veku sa zvyčajne ponúkajú kreatívne aktivity, ktoré im umožňujú vyjadriť myšlienky a pocity. Tieto činnosti im pomáhajú zväčša rozvíjať jemnú a hrubú motoriku, no sú zamerané aj na iné činnosti. Kreativita a iniciatíva je o našom celostnom vyjadrovaní. Znamená to skúšať nové veci a nové spôsoby bytia a byť aktívnym. Kreativita je v našom podaní najmä nápaditá a originálna. Niekedy sa ľudia domnievali, že len niektorí jedinci môžu byť „kreatívni“ a že byť kreatívnym znamená mať neobvyklý talent. To však nie je vôbec pravda, každý z nás je schopný vyjadrovať sa tvorivým spôsobom v nejakej oblasti. Taktiež je kontraproduktívne myslieť si, že kreativita je obmedzená len na „umenie“ (hudba, dramatické umenie, remeslá, tanec, písanie a pod.). Tieto umelecké oblasti nie sú jedinými prostriedkami, ktorými môžeme vyjadriť kreativitu, a určite ten, kto je dobrý v umení, nemusí byť kreatívny. Kreativita je spôsob myslenia a bytia ako sme už spomínali a môže byť vyjadrená v mnohých oblastiach života (veda, ekonómia, matematika a pod.). Nikdy nevieme, v čom a v akom odbore v budúcnosti bude dieťa z našej triedy kreatívne, a preto musíme zabezpečiť všetky podnety na jeho napredovanie. Všetci totiž môžeme byť kreatívni naším vlastným, jedinečným spôsobom. Kreativita je aj schopnosť, ktorá prichádza na otázky a preskúmava ich rozličnými spôsobmi jedincovi dostupnými. To však znamená riskovať, hrať sa

s nápadmi, viesť myseľ k nim, podnecovať ju k tomu, aby bola otvorená a zapájať ju do odpovedí, kde ani jedna nie je hneď zrejmá.

Kreativitu možno definovať takto:

- myslenie, ktoré sa správa nápadito,
- imaginatívna činnosť, ktorá je účelná – je zameraná na dosiahnutie cieľa,
- samotný tvorivý proces, ktorý je pôvodný – týka sa myšlienok, ktoré sú nové, kreatívne,
- výsledok tvorivosti má hodnotu – poskytuje riešenie problému, resp. je užitočný – poskytuje potešenie pre tvorca, pre ostatných.

U detí z vašej triedy môže byť v budúcnosti zreteľný rozdiel ako pri ostatných, cez produkty ich tvorivosti. Nezabúdajme však, že kreativita je často viac o procese než o vytvorení skutočného produktu. Tvorivý proces je užitočný z mnohých dôvodov, a to najmä:

- rozvíja dôveru v seba samého,
- rozvíja dobré vzťahy s tými, ktorí sú kreatívni,
- zisťuje, aký máme talent a zvyšuje naše pozitívne emócie.

Stručne povedané, tvorivý proces nám pomáha rozvíjať sa, učí nás, kto sme, čo máme radi a čo môžeme dať svetu. S deťmi je užitočné zamerať sa na účel a význam tvorivého procesu, nie na výsledok. Cieľom je proces, pretože prichádza s vynálezom, bádatelom, tvorcom. Výsledok tvorivého produktu môže byť užitočný len pre tvorca. Samozrejme, aj výsledok stojí za to!

Predškolský vek je jedným z najkreatívnejších období v živote dieťaťa. Predstavivosť dieťaťa sa stále vyvíja. Rôzne druhy umenia a nielen tie mu pomáhajú:

- rozvíjať tvorivosť,
- pomôcť vyjadriť pocity,
- rozvíjať motorické schopnosti,
- vyskúšať riešenie problémov a myslenie,
- vrhnúť nové svetlo na súčasnú situáciu a pomôcť nájsť nové spôsoby, ako sa pozeráť na veci.

My učitelia a rodičia môžeme pomôcť deťom naučiť ich myslieť a riešiť problémy kreatívnym spôsobom tak, že im dáme patričnú slobodu, aby mohli spraviť aj chyby. Zároveň by sme mali rešpektovať aj ich názory. Ak chceme vyriešiť problém kreatívne, deti potrebujú byť schopné vidieť rôzne uhly pohľadov a generovať niekoľko možných riešení.

Kreatívne myslenie dokážeme podporiť u detí:

- *voľbou* – deti, ktorým dáme priestor na voľbu, sú viac kreatívne ako tie, ktorým šancu vybrať si nedáme,
- *stimulačne* – fyzikálne prostredie, navrhnuté na stimuláciu zmyslov detí môže zvýšiť tvorivé riešenie problémov,
- *environom* – technologické investície poskytujú novosť a rozmanitosť, týmito prostriedkami bude výrazne podporovaná kreativita detí,
- *časom na hru a fantáziu* – dramatická hra tesne pred zapojením sa do úloh, riešenie problémov môže viesť ku kreatívnemu mysleniu.

Nechajte deťom priestor na tvorivosť a fantáziu. Spojte dva alebo viaceré irelevantné prvky a spravte z nich syntézu do jedného produktu, spojte ich, keďže to môže viesť k tvorivým odpovediam. Tento proces (Synectics) môže mať mnoho podôb:

- *nezávislosť (v rozumných medziach)* – rodičia a učitelia by mali podporovať myslenie detí a konať bez usmerňovania dospelých, ale v rámci pravidiel,
- *poukázanie na rôznorodé komunity* – dajte deťom príležitosť vidieť a zažiť iné kultúry a spôsoby, ako žiť s inými, konať, naučiť ich, ako rešpektovať rozhodnutia iných ľudí,
- *brainstorming* – povzbudzovať deti, aby riešili problémy ako skupina, voľne dokázali vyjadriť svoje myšlienky bez strachu z negatívnej reakcie.

Najčastejšie prekážky pri rozvoji tvorivosti u detí z hľadiska vonkajších vplyvov sú:

- *odmena* – deti nemajú očakávať odmenu. Nečakaná odmena, ktorá však prichádza po tvorivej práci, je cenná, ale nie nevyhnutná,
- *vonkajšia motivácia* zväčša podkopáva tvorivosť. Mnohí autori tvrdia, že keď deti pracujú pre pôžitok z procesu, je to oveľa efektívnejšie a produktívnejšie, ako keby boli poverené vytvoriť to za niečo,
- *predpoklad externého hodnotenia* – vedieť dopredu, že tvorivá práca bude ohodnotená, môže viesť k zníženiu kreativity,
- *tlak rovesníkov* – aj tu nachádzame relevantné dôkazy, že ak dieťa cíti priveľký tlak zo strany iných detí, nemusí to byť motivujúce, naopak,

môže to viesť k dočasnému zníženiu kreativity. Všetko však závisí od individuality daného dieťaťa,

- *dozor* – byť sledovaný ostatnými (učiteľom, rodičom, rovesníkmi), ktorí sa zaoberajú ich tvorivým procesom, môže podkopávať kreativitu.

Ako môže učiteľ pomôcť deťom kreatívne myslieť?

- Vyhnite sa tvorivej činnosti, ktorú deti môžu dokončiť iba jedným spôsobom.
- Dajte deťom širokú škálu dostupných materiálov a najmä podnetných informácií k tvorivej činnosti.
- Navrhnite možnosti, ale nechajte deti, aby konečné rozhodnutie bolo na nich.
- Pýtajte sa detí na tvorivú prácu, činnosť, výsledok, kým sú v procese tvorby. Komunikujte s nimi neustále, nielen na konci.
- Požiadajte deti, aby vám o svojom výtvore niečo povedali, pohľad dospelého môže byť odlišný.
- Chváľte snahu detí, ktorú preukázali v tvorivom procese, napr. použitie farieb, jedinečnosť, originalnosť a pod. Nezabúdajte, že cesta je dôležitejšia ako cieľ.
- Majte na dieťa primerané požiadavky.
- Podporujte individualitu samotného dieťaťa.

Je veľmi dôležité uvedomiť si, že tvorivá osobnosť dieťaťa má rôzne podoby a hlavne nesmieme zabúdať na vekové osobitosti dieťaťa v predškolskom veku.

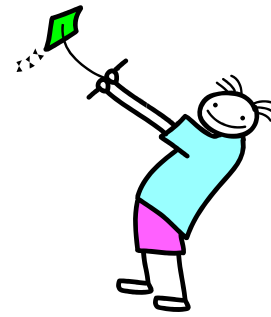
A. N. Luk (1981) vymedzil tvorivú osobnosť týmito vlastnosťami:

- ochota riskovať, ktorá pramení z toho, že človek, ktorý má veľa myšlienok, musí mať aj odvahu vysloviť ich nahlas; nebojácnosť mysle mu umožňuje vysloviť dohady aj vtedy, keď neexistujú absolútne dôkazy o ich pravdivosti (táto vlastnosť tvorivej osobnosti sa považuje za najdôležitejšiu, autor ju nazýva odvahou rozumu a ducha),
- impulzivnosť,
- samostatnosť myslenia a hodnotenia,
- zmysel pre humor,
- ľahkosť asociovania, smelá hra s myšlienkami, schopnosť prekročiť hranice konvencií, originalnosť,
- pevná vôľa – húževnatosť, vytrvalosť, cieľavedomosť,
- kritickosť a skepticizmus, ako aj rebelantstvo a zavrhovanie tradícií,
- pozitívne vnímanie nejasných situácií,
- láska k životu, šírka záujmov a túžba po poznaní.

Autori D. Y. Ford a J. J. Harris (1992) sa pokúsili zhrnúť vlastnosti tvorivej osobnosti takto:

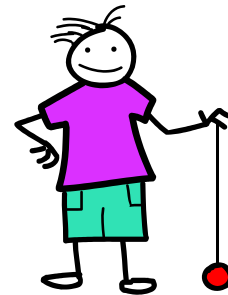
- predvídavosť,
- zvedavosť,
- nekonformnosť,
- vytrvalosť, zmysel pre krásu (estetické tendencie),
- sebavedomie,

- nezávislosť,
- zmysel pre humor,
- intuícia,
- altruizmus,
- riskovanie.

R. J. Sternberg a T. Lubart (1992) pri charakteristike tvorivej osobnosti vychádzajú z toho, že tvoriví jedinci sa vyznačujú určitými osobnostnými vlastnosťami. Krátkodobo môže byť niekto pravdepodobne tvorivý aj bez nich, ale dlhodobá tvorivosť vyžaduje tieto vlastnosti:

- toleranciu k nejednoznačnosti,
- ochotu prekonávať prekážky a vytrvalosť,
- ochotu sebarozvoja,
- ochotu riskovať,
- mať odvahu na vlastné presvedčenie.

Na zložitosť osobnostnej štruktúry tvorivej osobnosti poukázal M. Csikszentmihalyi (1996), ktorý uvádza desať základných protirečení:

- Tvoriví jednotlivci majú vysoké množstvo energie, ale sú aj pokojní a tichí.
- Tvoriví jednotlivci majú sklon byť bystrí, ale tiež rovnako naivní.
- Kreatívnych jednotlivcov charakterizuje kombinácia hravosti a disciplíny, zodpovednosti a nezodpovednosti.
- Tvoriví jednotlivci alternujú medzi imagináciou a fantáziou na jednej strane a zakorenenou citlivosťou pre realitu na druhej strane.

- *Kreatívni ľudia majú v sebe zabudované protichodné tendencie na kontinuu introverzia – extroverzia*
- *Tvoriví ľudia bývajú buď mimoriadne skromní, alebo pyšní.*
- *Kreatívni ľudia sa do istej miery vymykajú z rigidnej definície roly muža, respektíve ženy.*
- *Vo všeobecnosti sú kreatívni ľudia v myslení rebelanti a nezávislí.*
- *Najtvorivejšie osobnosti sú veľmi vášnivé v práci, zároveň môžu byť mimoriadne objektívne.*
- *Otvorenosť a citlivosť často privádza kreatívnych jednotlivcov k zvýšenej bolesti, ale tiež k veľkej radosi.*

Z uvedených teoretických hľadísk a výskumných zistení môžeme vidieť, že sa podarili nájsť určité spoločné vlastnosti tvorivých osobností. Ak ich zhrnieme, zo spoločných vlastností tvorivých osobností sa najčastejšie uvádzajú: nekonformnosť, zvýšené sebavedomie, silná tvorivá motivácia, ochota riskovať, vysoká inteligencia, zvýšená imaginácia, tolerancia k nejednoznačnosti, zmysel pre humor. Sú to práve také vlastnosti osobnosti, ktoré sú nevyhnutné a rozhodujúce pre tvorivosť, aj keď na druhej strane, ako sme už spomínali, tvorivosť je výsledkom celej osobnosti, všetkých čiastkových vlastností či schopností. Ak chceme, aby naše dieťa bolo tvorivé, musíme jeho tvorivosti poskytnúť čo najviac podnetov, preto by sme mali byť tvorivými a iniciatívnymi v prvom rade my učitelia, rodičia.

AKTIVITY A HRY

VANKÚŠ

Ciel': Vnímať vlastnú tvorivosť a objavovať nové veci, možnosti. Uvedomiť si dôležitosť vzájomnej spolupráce, empatie a pohybových činností.

Pomôcky: vankúš, pieseň č. 4: Tanec – vankúšik a č. 5: Vankúšik môj, CD – U nás v škôlke, audioprehrávač

Postup: Zoberieme si vankúš a s deťmi si spoločne sadneme do kruhu. Opýtame sa ich, čo máme v ruke (vankúš) a navodíme atmosféru, že teraz už to nie je obyčajný vankúš, ale má rôzne zázračné a čarovné schopnosti. Zoberieme vankúš, sadneme si naň a povieme, že sa teraz zmenil na lietajúci vankúš, ktorý nás kedykoľvek a kdekoľvek prepraví. Ak poznajú rozprávku o Aladinovi a jeho lietajúcom koberci, tak deťom povieme, že v ich meste sa už vypredali lietajúce koberce, a tak začali vyrábať lietajúce vankúše. Potom si vankúšom zakryjeme tvár a povieme, že teraz je to čarovný vankúš, ktorý vymaže celý svet a všetci zmiznú, pretože nikoho nevidíme, ak si ho dáme na oči. Každý variant s vankúšom si deti spolu s vami musia vyskúšať. Potom dáme vankúš kolovať a opýtame sa detí na ich nápady, nezabúdajme, že najprv musíme tvorivosť a nápady preukázať deťom my, až potom ony nám. Ak deti skončia s nápismi a kreatívnym vymýšľaním, na čo všetko sa môže zmeniť vankúš, budeme pokračovať s vankúšom v ďalšej aktivite, aby sme aj takýmto spôsobom preukázali, že jedna vec má viacero možností na využitie. Opýtame sa detí, či niekedy videli tanečné súťaže a či si všimli, že na žiadnej tanečnej súťaži nemali tanečníci vankúš, pretože je to ťažké. My si však jednu takú výnimočnú tanečno-

vankúšovú súťaž spravíme. Rozdelíme deti do dvojíc a každej dvojici dáme vankúš. Povieme im, že najprv budú tancovať tak, že vankúš budú držať hlavami, ale tak, aby nepadol. Potom môžeme meniť smer točenia detí, časti tela, ktorými budú deti držať vankúš medzi sebou. Uvidíme, ako im to pôjde, pretože ani dospelým tanečníkom by to zrejme dobre nešlo, preto také súťaže nie sú. Samozrejme, nesmieme zabudnúť, že všetky aktivity a hry robíme spoločne s deťmi, aby mali pocit spolupatričnosti. Ak náhodou deťom pri tanci vankúš spadne, , musí aj vašej dvojici vankúš spadnúť, aby ste deťom ukázali, že aj dospelým sa všetko nepodarí hneď a ony nebudú mať pocit menejcennosti. Pustíme si pieseň č. 4: Tanec – vankúšik a č. 5: Vankúšik môj z CD – U nás v škôlke a začneme všetci vo dvojiciach tancovať, neskôr sa môžeme túto pieseň naučiť spievať.

VANKÚŠIK MÔJ

(V. Fedorko – V. Fedorko)

The musical score is written in 4/4 time and consists of three staves. The first staff begins with a treble clef, a 4/4 time signature, and a first ending bracket over the first measure. The second staff starts with a fifth measure bracket. The third staff starts with a ninth measure bracket. The music is primarily composed of chords and simple melodic lines.

1. Vankúšik môj,
len pri mne stoj.
Premením ťa,
ved' ty si môj.

Ref.: Premením ťa na koberec,
premením ťa na podstavec.
Vankúšik môj,
len tu mi stoj.

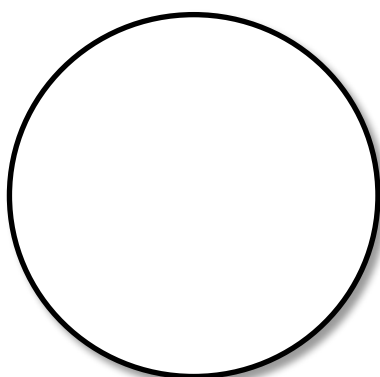
ČO JE TO?

Ciel: Rozvíjať tvorivosť a obrazotvornosť, objavovať nové možnosti daných predmetov, rozvíjať spoluprácu, kognitívne schopnosti.

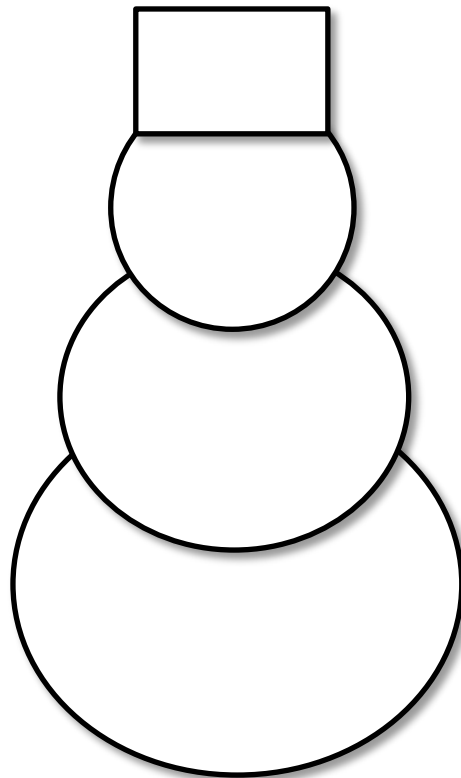
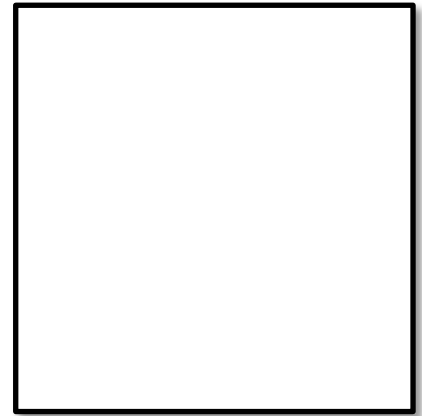
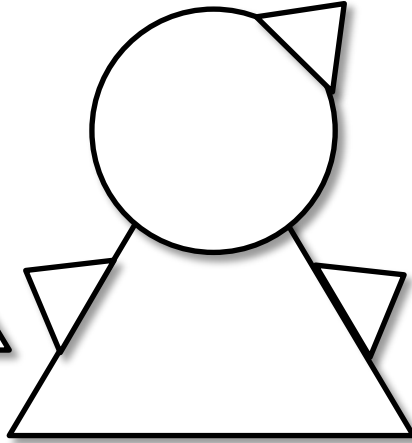
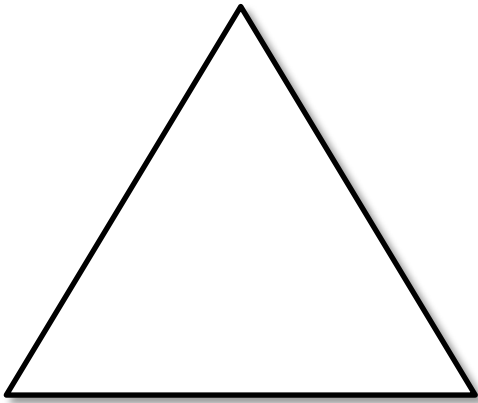
Pomôcky: tabuľa, fixky, potreby na písanie, výkresy, pieseň č. 6: Hádaj, hádaj z CD – U nás v škôlke, audioprehrávač

Postup: Sadneme si s deťmi do kruhu a povieme im, že dnes sa budeme hrať na malých výmyselníkov, ktorým stačí veľmi málo a uvidia a vymyslia neuveriteľné veci. Na tabuľu nakreslíme kruh a opýtame sa ich, čo by to mohlo byť. Aký predmet, ktorý poznajú alebo je v triede, resp ho majú doma a pod. má tvar kruhu.

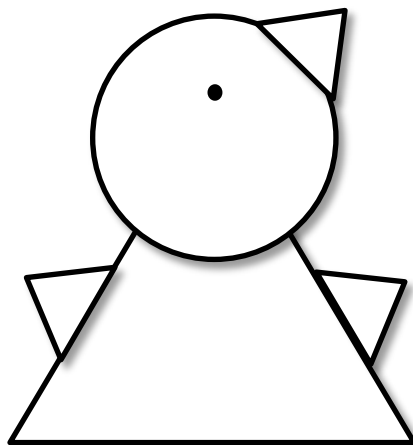
Ďalšou alternatívou je, že na papieri budeme mať nakreslené tvary, obrysy jednotlivých zvieratiek, postavičiek a deti môžu po jednom chodiť a dokresľovať jednotlivé časti. Uvidíme, ktoré zvieratko, resp. postavička im nakoniec vyjde.

1. Prázdný obrys

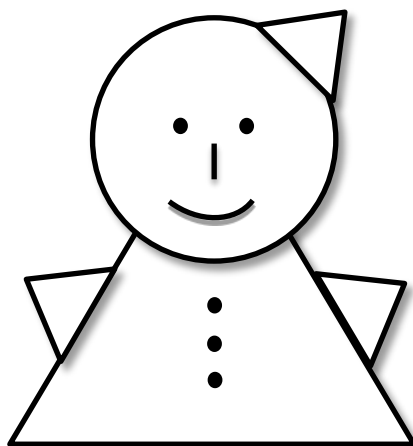

Kreatívne možnosti

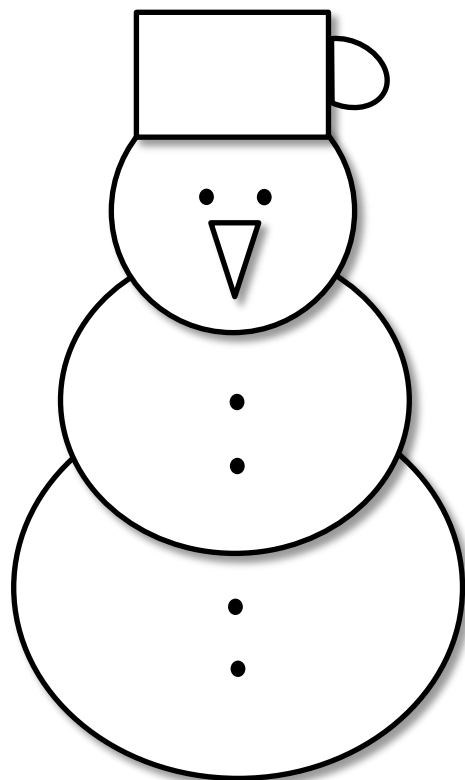
Vtáčik

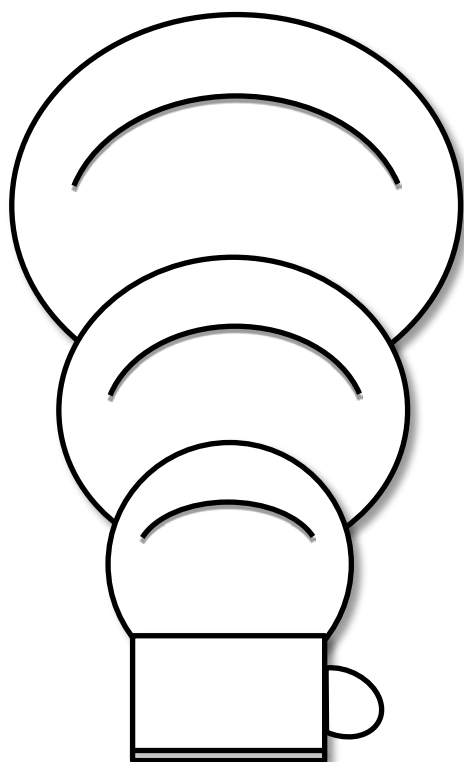
Šašo

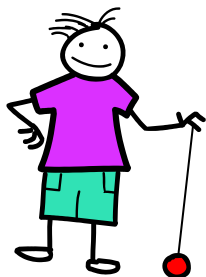
Snehuliak

Hrnec, z ktorého idú obláčiky pary

Po vymyslení a dokreslení rôznych tvarov do obrázkov môžu deti pokračovať v kreslení na svoj papier a nakreslia si iné, nové obrázky, postavičky pozostávajúce iba z daných tvarov. Po tvorivej a kresliacej aktivite si môžeme spoločne zaspievať pieseň č. 6: Hádaj, hádaj z CD – U nás v škôlke, ktorú deti naučíme. Počas tvorivej fázy, keď deti budú vymýšľať a dokresľovať rôzne tvary, sme im stále oporou a pomocou, nesnažme sa im vnútiť náš názor, čo ak ich nápad a fantázia sú oveľa kreatívnejšie ako naše, len to zatiaľ nevidíme.

HÁDAJ, HÁDAJ

(V. Fedorko – V. Fedorko)

The musical score is written in 4/4 time and consists of three staves. The first staff (measures 1-4) contains a melodic line starting with a treble clef and a key signature of one flat. The second staff (measures 5-8) and the third staff (measures 9-12) contain a harmonic accompaniment consisting of chords. Measure numbers 1, 5, and 9 are indicated at the beginning of their respective staves.

1. Hádaj, hádaj, čo to je,
čo to môže byť.
Ak to sám uhádneš,
pokračuješ ty.
Hádaj, hádaj, čo to je,
čo to môže byť.
Ak to sám uhádneš,
ukazuješ ty.

Ref.: Uhádneme, všetko vieme,
uhádneme každú vec.

AK BUDEM VEĽKÝ, BUDEM...

Ciel: Rozvíjať tvorivosť a iniciatívu, komunikačné zručnosti, uvedomiť si a chápať vlastné myšlienky, nápady, rozvíjať spoluprácu, kognitívne schopnosti.

Pomôcky: rôzne predmety, pieseň č. 7: Ak vyrastiem, budem... z CD – U nás v škôlke, audioprehrávač

Postup: S deťmi si sadneme do kruhu, aby sme na seba navzájom videli. Učiteľ začne rozprávať o tom, čím chcel byť, keď bol takí ako deti v jeho triede. Napríklad povie: „Chcel som byť smetiárom, pretože sa mi páčilo, ako naskakuje na veľké auto a ako sa na ňom vzadu vezie, a občas som si všimol, koľko perfektných vecí je v smetiakoch alebo pri nich. Staré hračky, poškodené veci a pod.“ Učiteľ sa postaví a povie deťom, že teraz skúsi bez slov (pantomimicky – neverbálne) ukázať povolanie smetiara, či by to uhádli. Snaží sa dať čo najviac podnetov, aby deti vedeli identifikovať všetky pohyby. Potom im môže znázorniť napríklad futbalistu, ide o to, aby to deti uhádli. Vzápätí ich postupne vyzve, aby aj ony najprv ukázali, čím by chceli byť, a následne o tom niečo povedali, prečo sa im to páči. Po aktivite sa môžeme s deťmi naučiť spievať pieseň č. 7: Ak vyrastiem, budem... z CD – U nás v škôlke.

AK VYRASTIEM, BUDEM...

(V. Fedorko – V. Fedorko)

The musical score is written in 4/4 time and consists of three staves. The first staff (measures 1-4) features a melody starting with a quarter rest, followed by eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The second staff (measures 5-8) continues the melody: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4. The third staff (measures 9-12) provides a harmonic accompaniment with chords: G4-B4, A4-C5, G4-B4, F4, G4-B4, A4-C5, G4-B4, F4. The piece concludes with a double bar line.

1. Ak vyrastiem, budem smetiarom,
smetí zbierať sem a tam a von.

Ref.: Aby čisto bolo v našej dedine,
aby pekne bolo v našej krajine.

2. Ak vyrastiem budem kuchárkou,
variť budem dobroty na stôl.

Ref.: Aby nikto hladný nebol v dedine,
aby dobre bolo v našej krajine.

ROZPRÁVKÁRI

Ciel: Rozvíjať tvorivosť, iniciatívu komunikačné zručnosti, sebadôveru, spoluprácu, kognitívne schopnosti.

Pomôcky: obrázky zvieratiek, rozprávkových bytostí

Postup: S deťmi sedíme v kruhu a v strede máme jednotlivé postavičky podľa toho, akú rozprávku budeme vymýšľať, či už zo zvieracej ríše, alebo z rozprávkovej. Deťom začneme rozprávať, ako veľmi dávno ľudia, ktorí mali čarovné schopnosti, začali vymýšľať rôzne rozprávky a ostatným prinášali šťastie a úsmev pri ich rozprávaní a čítaní. Skúsime si aj my takúto rozprávku vymyslieť a uvidíme, ako to pôjde nám. Učiteľ začne rozprávať a deti ho budú dopĺňať. Podľa zručnosti detí v danej triede budú dopĺňať slová, vetu alebo aj dlhší úsek, samozrejme, že všetko budeme nepozorovane korigovať, aby príbeh mal pointu a deti z neho pocít, že vďaka nim bol príbeh krásny. Po vymyslení príbehu rozprávku zapíšeme, poprosíme deti, aby skúsili k rozprávke niečo nakresliť. Rozprávku im môžeme vytlačiť a každý si k nej dokreslí obrázok a nakoniec to darujú svojim rodičom.

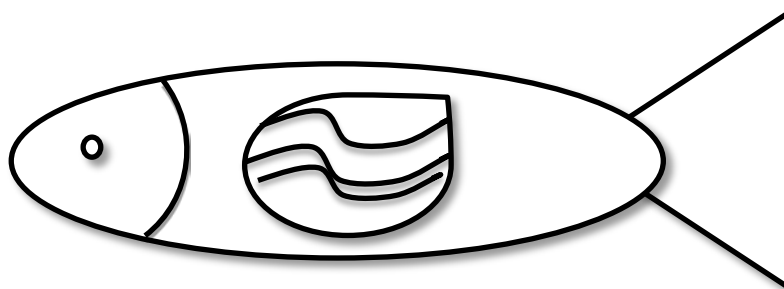
ČO BY BOLO, AK...

Ciel: Rozvíjať, podnecovať kreativitu, tvorivosť a fantáziu, objavovať a uvedomovať si nové vlastnosti daných vecí, predmetov.

Pomôcky: obrázky, potreby na písanie, výkresy, pieseň č. 8: Čo by bolo, ak... z CD – U nás v škôlke, audioprehrávač

Postup: Posadíme sa s deťmi do kruhu a ukážeme im nezvyčajné obrázky. Opýtame sa ich, čo si na nich všimli. Na obrázkoch budú predmety, zvieratká, ktoré skombinujeme so zvláštnymi a nekombinovateľnými vecami. Potom sa opýtame detí, čo by bolo, čo by sa stalo, ak by... Deti dopĺňajú, vymýšľajú rôzne možnosti, ktoré dané predmety, veci, zvieratká môžu robiť, čo sa môže stať, keby mali danú vec navyše. Neskôr môžu aj deti vymyslieť nezvyčajný predmet, vec alebo zvieratko.

Čo by bolo, ak by všetky ryby mali krídla?

ČO BY BOLO, AK...

(V. Fedorko – V. Fedorko)

The musical score consists of four staves of music in 4/4 time. The first two staves (measures 1-8) feature a simple melody with quarter and eighth notes. The third and fourth staves (measures 9-16) feature a more complex accompaniment with chords and eighth-note patterns. Measure numbers 1, 5, 9, and 13 are indicated at the start of their respective staves.

1. Čo by bolo, ak by ryba mal krídla,
čo by bolo, ak by lietat' vedela?

Ref.: Čo by, čo by, čo by bolo,
ak by všetko také bolo.
Čo by, čo by, čo by bolo,
ak by bolo všetko tak.

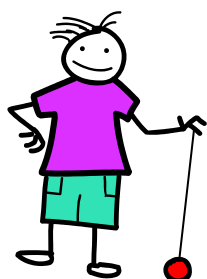
2. Čo by bolo, ak by mačka mala zvonec,
čo by bolo, ak by spievať vedela?

Ref.: Čo by, čo by, čo by bolo,

ak by všetko také bolo.

Čo by, čo by, čo by bolo,

ak by bolo všetko tak.

ZÁVER

Dieťa je najdôležitejšou bunkou našej budúcej spoločnosti, a preto si musíme uvedomiť, že jeho prvé roky života sú kľúčové vo formovaní jeho ľudskej osobnosti, preto ho nesmieme nechať nikdy samo a pomáhať mu pri vnímaní života, ktorý objavuje. Začína si utvárať postoje a vzťahy k iným ľuďom, no najmä k sebe samému a tieto základy musí dostať práve od nás – učiteľov, rodičov, musíme mu byť pevným základom v jeho živote, aby ono mohlo potom ďalej pomáhať a stavať pevné základy iným. No nezabúdajme na to, že zodpovednosť a „tarcha“ jeho budovania sveta je stále v prvom rade na nás. Preto je veľmi dôležité systematické využívanie prosociálnych aktivít a hier v období dieťaťa predškolského veku, keďže takéto účelné využívanie týchto podnetov má za následok skvalitnenie a tvorbu správneho morálneho, mravného, emocionálneho, sociálneho úsudku a vnímania života a sveta okolo dieťaťa. My meníme svet a život dieťaťa tým, aké podnety mu dávame, a naším vlastným životom. Preto, ak chceme mať našu spoločnú budúcnosť lepšiu už dnes, musíme začať od seba, aby sme zajtra mohli pomáhať a vnášať poriadok a pomoc do života detí.

Len to dokážem dať iným, čo mám v sebe sám.

Vlado Fedorko

POUŽITÁ LITERATÚRA

ALDORTOVÁ, N.: *Vychováváme děti a rosteme s nimi. Od neshod a kárání ke svobodě, rozvoji a radosti.* Praha: Práh, 2010. ISBN 978-80-7252-287-3.

AMABILE, T.: *The Social Psychology of Creativity.* New York, N. Y.: Springer-Verlag. 1983.

BURROWS, D., WOLF, B.: *Creativity and the Dyslexic Child: A Classroom View.* *Annals of Dyslexia.* 1983. 33:260-274.

ERIKSON, H., E.: *Identity, Youth and Crisis.* New York: 1968.
ISBN 0-393-31144-9.

FORD, D., Y., HARRIS III, J., J.: *The elusive definition of creativity.* *The Journal of Creative Behavior,* 26 (3), 186 - 198. 1992.

GEHLBACH, R.: *Play, Piaget, and Creativity: The Promise of Design.* *The Journal of Creative Behavior.* 25:137-144. 1991.

KIKUŠOVÁ, S.: *Morálny status dieťaťa a jeho sociálne vzťahy.* In: KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: *Predškolská a elementárna pedagogika.* Praha: Portál, 2001.
ISBN 80-7178-585-7.

KOHLBERG, L.: *Essays on Moral Development. The Philosophy of Moral Development. Moral Stages and the Idea of Justice. Volume I.* San Francisco, Harper and Row, 1981. ISBN 0-06-064760-4.

KOHLBERG, L.: *Essays in moral development. Volume II. The psychology of moral development.* New York: Harper & Row, 1984.

KOHLBERG, L.: *Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education.*

In: C. M. BECK (ed.): *Education – Interdisciplinary Approaches.* Toronto, University of Toronto Press, 1971. ISBN 0802017444.

KOHLBERG, L.: *The development of children's orientations toward a moral order. I. Sequence in the development of moral thought.* *Vita Humana.* No. 6, 1963, p. 11 – 33.

KOPINOVÁ, L., IVANOVÁ, E.: *Etická výchova v 1. ročníku základnej školy. Metodická príručka pre učiteľov.* Bratislava: MPC Bratislava, 2004.

ISBN 80-8052-206-5.

KOSOVÁ, B.: *Etická výchova a jej miesto v edukácii pre 21. storočie.* In: *Etická výchova: problémy teórie a praxe.* Banská Bystrica: PF UMB, 2007.

ISBN 978-80-8083-496-8.

LICKONA, T.: *Educating for character. How our schools teach respect and responsibility.* New York: Bantam Books, 1992. ISBN 0-553-37052-9.

LOWENFELD, V. and BRITTAN, W. L.: *Creative and Mental Growth.* 8th ed. New York, N.Y.: Macmillan, 1987.

MATTIL, E. and MARZAN, B.: *Meaning in Children's Art.* Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, Inc., 1981.

MŠ SR: *Učebné osnovy. Etická výchova pre základné školy I. stupeň.* Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 13. 4. 2004 pod číslom CD-2004-5691/11376-1:096 s platnosťou od 1. 9. 2004.

OLIVAR, R. R.: *Etická výchova.* Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992.

ISBN 80-7158-001-5.

ORENDÁČ, P.: *Vzťah etickej a náboženskej výchovy*. Prešov: MPC Prešov, 2007.

ISBN 978-80-8045-476-0.

PIAGET, J.: *Psychologie inteligence*. Praha: SPN Praha, 1999.

ISBN 80-7178-309-9.

PIAGET, J.: *The moral judgement of the child*. New York: Simon & Schuster Inc., 1997. ISBN 0-684-83330-1.

PODMANICKÝ, I.: *Základná projekcia etickej výchovy v školskej edukácii Slovenskej republiky*. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/referaty-z-konference-eticka-vychova>

POPE, A. W., MOTALE, S. M., CRAIGHEAD, W. E.: *Self Esteem Enhancement with Children and Adolescents* Pergamon, Elsevier Science, 1988.

ISBN 0080327656.

PRVÁ, E.: *Vychovávame k zdravej sebadôvere*.

Dostupné na:

http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=OCC8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.srrz.sk%2Fvychovakuzdravejsebadovere&ei=wEikUvb008jjyWP784G4Bg&usg=AFQjCNEeS9n_GATTHxfNnKAP2X-OsU4RRg&bvm=bv.57752919,d.bGQ

PUPALA, B., OSUSKÁ, L.: *Vývoj, podoby a odkazy teórie konštruktivizmu*. In.: *Pedagogická revue*, roč. 52, č. 2, 2000. ISSN 1335-1982.

RYAN, K., LICKONA, T.: *Character development in schools and beyond. The council for research in values and philosophy*, Washington, 1992.

ISBN 1-56518-058-5.

SATIR, V.: *Kniha o rodině*. Vydavatel'stvo: Práh. Praha, 2006.

ISBN 8072521500.

SALBOT, V.: *Tvorivost' a škola*. Banská Bystrica: PdF UMB, 2007.

STERNBERG, R. J., LUBART, T.: *An investment theory of creativity and its development*. *Human Development*, 34 (1), 1 – 31. 1991.

WACHOWIAK, F.: *Emphasis Art*. 3d ed. New York, N. Y.: Harper & Row, 1977.